

Järjekorra number	Esitatud arvamus	Elering AS vastus	Muudatus
1	<p>Arengukava punktis 2.2 on märgitud, et aastal 2024 andis N-1 kriteeriumi arvutus tulemus 114,9%. Arvutatud tulemus kehtib Vireši-Tallinn transiitorustiku ja vahetult sellega ühendatud tarbijate kohta. Soome ja Läti vahelise gaasivoo tarnekindlus vastab nõutud tingimustele. Eesti tarbijate valdav osa (üle 90% tarbitavast gaasist) on ühendatud ülejäänud, põhja-, lõunasuunalise ja teiste torustikega. Kõik need ülejäänud torustikud moodustavad transiiditorustikust eraldi seisva gaasivõrgu (tupiksüsteemi), millel on vaid üks sisend, transiiditoruga Kiili GRJ kaudu. Võimaliku ettenägemata gaasikatkestuse korral, Kiili GRJ-järgsel tupiksüsteemi torul, tõsiselt kannatab Eesti tarbijate gaasiga varustamine. Tupiksüsteemi N-1 kriteerium, eraldi võetuna, jääb oluliselt alla 100%, kuna tupiksüsteemil puuduvad teised sisendpunktid. Sellise gaasikatkestuse korral väheneb poole võrra deklareeritud torus oleva kaitstud tarbijate gaasi kogus ning Inčukalnsi MGH-is hoitav kaitstud tarbijate varu jääb kättesaamatuks.</p>	<p>Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2017/1938, 25. oktoober 2017, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid (ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 994/2010) II Lisa punktile 3, N-1 kriteeriumi arvutusel arvestatakse kõikide süsteemi sisendpunktide tehnilist võimsust, sisemaist suurimat tehnilist tootmisvõimsust, sisemaiste gaasihoidlate suurimat väljastamismahtu ning sisemaiste maagaasi veeldusjaamade suurimat tehnilist väljundvõimsust. Kiili GRJ järgset osa eraldi ei vaadelda. Tööpoolest, tupiksüsteemil puuduvad teised sisendpunktid, kuid võimaliku ettenägematu gaasikatkestuse korral jätkub gaasivarustus vastavalt tarbimisprofiilile kuni mitmeks ööpäevaks süsteemis oleva mahuvaru arvelt.</p>	-
2	<p>Välja kujunenud olukorras on eriti olulised tupiksüsteemi riskide maandamiseks läbiviidavad ennetustööd, eelkõige diagnostika ja selle alusel planeeritav remont. Sisediagnostika on ainus viis usaldusväärse ja täpse informatsiooni saamiseks terastorustiku tehnilise seisundi ja terviklikkuse kohta. Sisediagnostika käigus saadakse infot toru seinas toimunud muutuste kohta, nagu metallikao kolde asukoht, pikkus, laius, sügavus, kollete kogumite andmed; nende andmete alusel saab planeerida vajalikke remondi töid nii, et investeeritakse kohtadesse, kus see on enim vajalik. Sisediagnostika tuvastatavate defektide arv ulatub kümnete ja sadade tuhandeteni, neid saab analüüsida ja jälgida nende arengut PIMS tarkvara abil (arengukava p. 4.3.1). Väline diagnostika annab infot ainult võimalike toru metalli muutuste ja anomaaliade kohta, täpsemad andmed saadakse toru väljakaevamisel ja kinnitust leidnud defektide möödistamisel. Välise diagnostika tulemused on analüüsitavad vaid vähesel määral. Remondi planeerimine välise diagnostika andmete põhjal on kulukas ega anna piisavalt kindlust saavutatud terviklikkuse taseme ja maksimaalselt lubatud torustiku töörohu osas. Tupiksüsteemi sisediagnostika läbiviimiseks puuduvad hetkel tehnilised võimalused – pärast Venemaa ühenduse sulgemist pole saavutatav vajalik gaasivoog, mis tagaks sisediagnostika seadmetel võimaluse torus liikuda.</p>	<p>Arengukavas p. 4.3.1 on selgitatud, et kuigi torustike sise- ja välisdiagnostikad ei ole andmete sisu põhjal samaväärsed, siis annavad need tegevused koos toru välja kaevamistega ja kohapealsete möödistustöödega piisavalt informatsiooni remondikavade välja töötamiseks ja ohutuse tagamiseks.</p>	-
3	<p>Ülaltoodud probleemide lahendamiseks peab kaaluma Pihkva-Riia ja Väraska GMJ - Tartu ühendustorustiku ehitamist Lõuna-Eestis, minimaalse läbimõõduga DN 250, pikkusega ca 35 km, orienteeruva maksumusega 20 mln EUR. Ühendustoru valmimisel tupiksüsteem muutub taas regionaalseks ringsüsteemiks, taastub teine ühendus Inčukalnsi MGH-ga ja vajadusel saab edastada gaasi kaitstud tarbijatele ning võimaldada vajalikud gaasivood torustike sisediagnostika läbiviimiseks. Ühendustorustiku ehitamine 5-aastase perioodi jooksul ei koorma ülemäära Eleringi investeeringute kava, kuna võivad ära jääda mitmed vähem vajalikud arengukavas kirjeldatud torustike parendamise tegevused. Elering on saavutanud märkimisväärseid tulemusi Soome ja Läti vahelise gaasi transiidi ja regionaalse gaasituru loomisel. Muutunud poliitilises olukorras peab astuma uusi samme Eesti olemasolevatele ja uutele, ka elektri tootmisega seotud, tarbijatele nõutava tarnekindluse taseme saavutamiseks.</p>	<p>DN250 torustik tagaks ainult gaasivoo sisediagnostika läbiviimiseks, aga ei annaks gaasivõrgule juurde olulist tugevdamist, mis ei ole piisav põhjendus nii suure investeeringu tegemiseks. Ei saa ka kinnitada, kas 20 mln EUR on see õige rahaline kulu või mitte, kindlasti tuleks lisaks torule rajada vähemalt 3 kraanisõlme ja 1 sondikamber. Samas ka väline diagnostika tagab piisava andmehulga teadmaks, kus ja milliseid remonditöid tuleb torustikel läbi viia. Enne investeeringute tegemist tuleb arvesse võtta ka selle mõju võrgutariifile.</p>	-
4	<p>Arengukava seab strateegia ja tegevused, et tagada ülekandevõrgu funktsionaalsus aastani 2050. Mõistame, et suurt pilti peab nägema ja infrastruktuuridesse tehtavad investeeringud on pikaajalised, aga seetõttu ei ole tegemist kümneaastase arengukavaga vaid 26-aastase arengukavaga. Sellest tulenevalt peaks arengukava olema terviklik, nähes ette vajalikud investeeringud järgneval 26 aastal, mis eeldab ka analüüsi ja mõju tariifile mitte kümne aasta jooksul vaid 26 aasta jooksul. See tekitab vale arusaama tervikpildist (nt joonised 4.3 ja 4.4, mis esiteks ei analüüsi tariifi muudatusi korrektset ega ka terviklikult). Palume vastavaid täiendusi arengukavale.</p>	<p>Maagaasiseadus kohustab süsteemihaldurit koostama võrgu kümneaastase arengukava, mida ka käesolev dokument on. Pikemaks perioodiks võrgutasu prognoosimine on ülimalt spekulatiivne ning võib eeldada, et seaduse looja on 10 aasta piiri seadmisega hinnanud selle optimaalseks perioodiks. Pikemaajase vaate ja üldtasandil kirjelduse oleme Eleringi poolt sisse toonud konteksti loomiseks ja seda puhtalt informatiivsel eesmärgil.</p>	-
5	<p>Leheküljel 2 refereeritakse kliimakindla majanduse seaduse eelnõud, mis ei ole korrektne, sest tegemist on eelnõuga ja sealne sisu võib veel muutuda. Seetõttu tuleks vastav osa välja jätta, sest mitteametlike dokumentide sisule ei saa baseeruda tuleviku tegevused. Palume vastav sisu ja viide arengukavast välja jätta.</p>	<p>Täname tähelepanu juhtimise eest, oleme täpsustanud sõnastust.</p>	Muudatus tehtud sissejuhatusse

6	<p>Oleme läbivalt märganud, et süsinikuneutraalsuse mõistet kui sellist on kasutatud vääralt. Süsinikuneutraalsus Eestis või EL-is tähendab süsiniku neto nullheidet, mis tähendab, et meil on sektorid, kus emiteeritakse süsinikku ja siis on sektorid, kus süsinikku seotakse. Emiteerimine ja sidumine peavad olema tasakaalus, see tähendabki süsinikuneutraalsust. Sellest tulenevalt on täiesti vale tõlgendada süsinikuneutraalsust kui fossiilkütuste keelustamist. Eriti veel olukorras, kus Euroopa Komisjoni 2040 teatis keskendub väga suuresti süsiniku kinni püüdmise mehhanismide arendamisele, eriti just tööstuses ja kõige paremini sobib see maagaasi põletamisele. Lisaks on veel kompenseerivaid meetmeid nagu metsa istutamine või madala süsinikusisaldusega või süsinikuneutraalsete gaasiliste kütuste kasutamine, rääkimata taastuvgaasidest. Palume vastav väär tõlgendus arengukavast eemaldada.</p>	<p>Elering ei ole nõus väitega, nagu oleks arengukavas käsitletud süsinikuneutraalsust kui fossiilkütuste keelamist. Näiteks peatükis 5.6.2, kus on kajastatud CO2 heite vaba elektritootmist, on eraldi punktina välja toodud CO2 kinnipüüdmine ja utiliseerimine kui üks võimalus, mida 2040 vaates kaaluda.</p>	
7	<p>Leheküljel 4 toodud varustuskindluse hinnangus pole te vastavust n-1 kriteeriumile hinnanud kõikide olemasolevate süsteemi sisendpunktide võimsuseid (mln m3/päevas) ehk puudu on Paldiski sisestuspunkti vastuvõtuvõimekus, mis tänasel hetkel on töövõimeline. Seega ei ole sellisel kujul varustuskindluse hindamine korrektne. Vastavalt ei ole info korrektne ka tabelis 2.1. Eesti gaasiülekandevõrgu kümneaastases arengukavas perioodile 2023-2032 arvestasite vastavuse hindamisel n-1 kriteeriumile Paldiski sisestuspunkti, kuid siis olime sunnitud juhtima tähelepanu, et ujuvterminali võimekust ei ole võimalik arvesse võtta, sest tehniline valmisolek puudus. Täna hetkel on see võimekus olemas ja seega on asjakohane seda ka arvesse võtta. Sellest tulenevalt palume teha vastavad korrektuurid ja hinnata korrektset n-1 kriteeriumit kõikide sisendpunktide vaatest.</p>	<p>Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2017/1938, 25. oktoober 2017, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid (ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 994/2010) II Lisa punktile 3, N-1 kriteeriumi arvutusel arvestatakse kõikide süsteemi sisendpunktide tehnilist võimsust, sisemaist suurimat tehnilist tootmisvõimsust, sisemaiste gaasihoidlate suurimat väljastamisvõimsust ning sisemaiste maagaasi veeldusjaamade suurimat tehnilist väljundvõimsust. Kuna Pakrineeme sisendpunkti ei ole kehtivat liitumislepingut ega võrgulepingut ühegi maagaasi veeldusjaamaga, ei saa seda arvesse võtta N-1 arvutamisel.</p>	
8	<p>Toote välja vajalike investeeringutena ca 200 mln eurot järgmise 26 aasta jooksul ning olete investeeringud lahti kirjutanud erinevate toruseksioonide kaupa, sh oluline investeeringute maht on ette nähtud Tallinn-Vireši torustiku korrashoiuks, mis on suures mahus kasutusel transiiditoruna. Lisaks olete investeerinud alates gaasi ülekandevõrgu omandamisest ca 280 mln eurot, millest enamik on teostatud transiidivõimekuse loomiseks ja korrashoiuks (näiteks Balticconnector'i maapealne ja merealune toru, Puiatu ja Paldiski kompressorjaamad, Karksi gaasimöödujaam, Balticconnector'i merealuse toru avariilukorra likvideerimine). Seetõttu on meie murekoht, et kas selleks tehtavad kulud on õiglasel proportsioonis jaotatud tänasel hetkel ja tulevikus Eesti sisemaise tarbimise tariifile ning riikidevahelisele tariifile. Sama muret väljendab ka Energeetikasektorit Reguleerivate Asutuste Koostöö Ameti (ACER) tagasiside Eleringi käimasolevale tariifimuudatusele tuues välja, et ligikaudu 72% Elering AS võrguteenuse müügitulust saadakse Eesti gaasitarbijalt. Ülejäänud 18% Elering AS müügitulust saadakse piiriülesest transiidist Soome ja Lätiga. Kuna müügitulule on vastas kulu, siis võib teha lihtsustatud järelduse, et Elering AS püsi- ja muutuvkuludest katavad 72% Eesti tarbijad ja 18% naaberriigi tarbijad (lisaks kaetakse 10% ulatuses muutuvkulud Eesti, Soome ja Läti ülekandevõrguettevõtjate vahelise hüvitamismehhanismi poolt kvoodi arvelt). ACER toob oma analüüsis välja Konkurentsiameti poolt jagatud teabe põhjal, et Eesti, Soome ja Läti ülekandevõrguettevõtjate vahelise hüvitamismehhanismi kaudu saadud hinnangulise müügitulu arvutamiseks vajalike sisendparameetrite hindamiseks ei ole kasutatud arusaadavat meetodikat. See seab kahtluse alla riigisisestele lõpptarbijasuunaliste väljumispunktidele määratavate tulude hindamise usaldusväärsuse ja seega ka ülekandevõrgu opereerimiseks kulude õiglase jaotuse Eesti gaasitarbija ja Eesti ülekandevõrgu transiiditoruna kasutatavate naabrite vahel. Arvestades, et Elering AS ülekandetorustikust pea 30% on kasutusel transiiditoruna ning 2023. a oli transiidi maht Eestis ligikaudu 18 TWh, millest Eesti siseriiklik tarbimine moodustas 3,42 TWh, siis isegi kui Eesti siseriiklikku tarbimismahtu pidi liigutama Läti gaasihoidlasse ja tagasi, on ikkagi vaid 18% kulude allokeerimisest naaberriikidele liiga väike maht. Nõustume ACER seisukohaga ja peame äärmiselt oluliseks, et Konkurentsiamet, tagamaks gaasitarbijatele õiglase võrguteenuse tasu, selgitab detailselt välja kulude jaotuse meetodika ja kinnitab selle õiglast rakendamist, sh kohaldub see ka reguleeritud varasse tehtavate investeeringute õiglasele jagamisele Eesti sisemaise tarbimise tariifile ning riikidevahelisele tariifile. Sellest tulenevalt palume arengukavas selgitada arusaadavamalt ja läbipaistvamalt 12. veebruaril 2019 sõlmitud ITC lepingu ehk süsteemihaldurite vahelise kompensatsioonimehhanismi aluseid ja proportsioone ning kirjalikku vastust või lahti seletamist arengukavas, mis proportsioonis on jaotatud investeeringud reguleeritud varadesse Eesti sisemaisele tariifile ja riikidevahelisele tariifile.</p>	<p>Kõikide kulukomponentide põhjendatuse hindamine ei ole arengukava, vaid hinnamenetluse protsessi osa ja võime kinnitada, et regulaator on teinud seda varasemalt ja sellest tulenevalt oleme veendunud, et teeb seda ka tulevikus hinnamenetluse raames äärmiselt põhjalikult. Eleringi gaasi ülekande võrguteenuse hindade kooskõlastamise otsuse avalike andmetega on kõigil asjaosalistel võimalik tutvuda Konkurentsiameti kodulehel (https://www.konkurentsiamet.ee/elektar-gaas-soojus-ja-vesi/gaas/kooskolastatud-hinnad#kooskolastatud-vorgu).</p>	

9	<p>Leheküljel 16 mainitakse infot diagnostika kohta Vireši-Tallinna torustikul, mille tulemused saavad 2025. a I kvartalis. Hetkel jääb arusaamatuks, kas see on kogu toru diagnostika või ainult 10 km lõik, mida mainitakse lk 37. Juhul, kui tegemist on kogu toru diagnostikaga, siis selle tulemused võivad märkimisväärselt arengukava mõjutada. Kas see tähendab, et tänased teadmised on tegelikult puudulikud otsuste tegemiseks ning investeringu vajaduse prognoos võib oluliselt muutuda? Palume arengukavad sisustada diagnostika tulemustega ning sealt tehtavate järeldustega.</p>	<p>2025 aasta I kvartalis saavad Vireši-Tallinn uue sisediagnostika andmed terve torustiku ulatuses, mida seejärel asutakse analüüsima. Analüüs valmib suve lõpuks ja selle tulemused saavad olema kajastatud 2026. aasta investeringute kavas ja uues arengukavas. Eelnevalt on Vireši-Tallinn torustikul läbi viidud 3 sisediagnostikat, seega andmed ei ole puudulikud, aga vajavad järjepidevaks analüüsiks uuendamist, mistõttu näeb standard ette, et iga 5-6 aasta möödudes tuleb ja on mõistlik teha uus diagnostika.</p>	<p>Muudatus tehtud ptk 4.3.1</p>
10	<p>Viimane Vireši-Tallinna torustiku diagnostika tehti 2018 a. Palun selgitada ja välja tuua, kui palju on investeeritud diagnostika tulemuste põhjal vigade parandusse? Kuna tegemist on ühe halvimas seisus oleva toruga, mis vajab kõige rohkem investeringuid, siis on põhjendatud küsida, kuidas seda toru on senimaani korras hoidud? Olete ise välja toonud, et torustiku eluiga on 50-60 aastat, aga antud toru eluiga on vaid 32 aastat. Kuidas ja millest tulenevalt on juhtunud olukord, kus vastav trass on niivõrd halba seisu lastud? Palume selgitusi ning täiendada arengukava vastavalt ettepanekule.</p>	<p>Remonditöid on Vireši-Tallinn torustikul läbi viidud juba peale 1. diagnostika läbiviimist 2006. aastast alates. Igal järgneval diagnostikal on saadud uusi täiendavaid andmeid ja nende alusel koostatud järgnevad tegevuskavad. Remonditööde tulemusena on torustikul tagatud vajatavad gaasivood ega saa seetõttu öelda, et see on halb, vaid et vajab jätkuvat tööd ja hoold. Põhjuseks on 1992/93 aastate halb ehituskvaliteet ja toru isolatsioon, mis ei taga piisavat kaitset. Sama probleem sarnase isolatsiooniga torudega on ka lähinaabritel - Läti, Soome, Leedu.</p>	<p>-</p>
11	<p>Lk 17 (tabel 3.1.): Võrreldes 2024 a alguses esitatud pikaajalise arengukavaga on mitmete torude max tööõhku suurendatud kuni 5 barg'i, aga ka vähendatud kuni 44 barg'i. Palume selgitada järgmist:</p> <ul style="list-style-type: none"> •Millest on tingitud nii suured muutused? •Kas eksploatatsioonilise vanusena mõeldakse torustiku senist eluiga või eeldatavat eluiga? Küsimus tuleneb põhjusest, et võrreldes 2024. a alguses esitatud pikaajalise arengukavaga on eksploatatsiooniline vanus muutunud 2-5 aastat. 	<p>Torustike tööõhk on pidevas muutuses - sõltub, milliseid defekte diagnostikatel avastatakse ja millised defektid on remonditud, seega OP võib sellest tingituna olla ühel aastal kõrgem, aga teisel aastal madalam.</p>	<p>Muudatus tehtud ptk 4.3.2.1</p>
12	<p>Leheküljel 24 toodud info põhjal jääb mulje, et olemasolev torustik suudaks ohutult teenindada gaasitarbijaid aastani 2038 ilma võrgutasu oluliselt tõstmata. Samas, kuna on otsustatud, et ülekandevõrk peab olema töövalmiduses aastani 2050, siis lisanduvad 10 aastat nõuavad täiendavaid investeringuid ca 200 mln eur. See tekitab üsna suuri küsimusi, kas viimase 10 aasta jooksul on torustikku investeeritud piisavalt ja vastutustundlikult. Kui 26 a jooksul tuleb investeerida torustikesse 133,7 mln eurot, siis esimesel kümnel aastal on vaja investeerida 70%, mis tegelikkuses näitab, et tegelikult on juba praegu torustik sellises seisus, et ei suuda oma rolli täita. Näiteks Tln Vireši torustik, mis on üks noorimaid, kõigest 30 a, vajab kõige suuremas mahus investeringuid kokku 56,4 mln eur. Palume selgitada lk 24 toodud mõttekäiku.</p>	<p>Viimase 10. aasta jooksul on investeeritud torustikesse väga vastutustundlikult, võttes arvesse torustike seisukorda, vajatavaid gaasivooge ja sellest tulenevaid tööõhkusid. Kuna torustikud amortiseeruvad ja neid ei saa lõpmatuseni kasutada (võrdluseks saab siin tuua näiteks auto), siis tuleb turuvajadusest tulenevalt alustada osaliselt torustikke uuendamist või siis parendamist - näiteks olemasoleva toru üle isoleerimist, kui toru metall on veel piisavalt hea.</p>	<p>-</p>
13	<p>Lk 29 joonis 3.12.: Olete alates gaasi ülekandevõrgu omandamisest investeerinud gaasivõrku ca 280 mln eurot. Kahjuks jätab sellisel kujul info edastamine moonutatud pildi, kas ja kui hoolsalt on tegelikult investeeritud olemasolevate võrkude korrasolekusse. 280 mln eurost suur osa investeringuid on tehtud riikidevahelise transiidivõimekuse suurendamiseks ning transiiditoru avariiolekorra kõrvaldamise (Balticconnectori maapealne ja merealune toru, Karksi gaasimõdujaam, Puiatu ja Paldiski kompressorjaamad, Paldiski haalamiskai, Balticconnectori merealuse toru avariiolekorra likvideerimine). Joonisel toodud gaasivõrgu investeringud (sinisega) on marginaalsed võrreldes muude investeringutega, seetõttu on alust arvata, et olemasoleva infrastruktuuri korrasoleku tagamist pole peetud prioriteediks. Loodame, et see väide ja järeldus ei ole tõene ja seetõttu palume selgemini välja tuua investeringud, mis on tehtud olemasoleva torustiku ja infrastruktuuri korrasoleku tagamiseks, jättes kõrvale investeringud riikidevahelise gaasiühenduse tugevdamise.</p>	<p>Balticconnectori süsteemide välja ehitamine oli väga vajalik ja ettenägelik. Täna olukorras saab gaas Eestisse siseneda ainult Karksi ja/või Paldiski sisendpunktides. Ilma täiendava gaasivoota meretoru kaudu ei oleks Läti maa-alune gaasihoidla gaasiga piisavalt täidetud ega tagatud kahepoolne toide Vireši-Tallinn gaasitorustikule seal läbiviidavate tööde ajaks.</p>	<p>-</p>

14	<p>Investeeringud olemasolevasse varasse (mitte transiidivõimekuse suurendamisse) on suurenenud alates 2024. aastast ca 12 mln eur/a, varasemalt on keskmine investeeringute tase olnud 3-5 mln eur/a vahemikus, mis põhineb erineval tehnilisel ja ärilisel teadlikkusel, on liiga väike summa. Palun selgitada, et milline oli enne 2024. aastat teie nägemus või omanike ootus ülekandevõrgu eluea kohta, mida iga-aastaste investeeringutega pidate tagama?</p>	<p>Torustike uuendamise vajadus on Eleringile koguaeg teadaolev olnud ning vastavalt vajadusele on Elering ka gaasivõrgu investeeringuid teostanud. Sh teostatakse regulaarselt vajalikke diagnostikatöid, mille raames investeeringute maht ja vajadus täpsustub. Torustike eluiga on tavapärase paigalduskvaliteedi juures keskmiselt 55 aastat, mida hea hooldusega saab pikendada - selline pikendamine on mitmel torustikul juba toimunud. Seoses fossiilsete kütuste ühe väiksema kasutatavusega on vajalik luua parim arusaam, millised gaasivõrgu gaasitorustikes tulevikus liiguvad ning mille vastu on mõistlik ja vajalik investeeringuid teostada. Pole mõistlik teha suuri ja ühiskonnale koormavaid kulutusi torustike uuendamiseks suuremas mahus, kui on vajalik tegelike gaasivõrgude tagamiseks. Ühtlasi ei ole esinenud kriitilist ja möödapääsmatut vajadust tänasega võrreldes täiendavate investeeringute tegemiseks liiga vara. Käesoleval hetkel ongi õige aeg pidada debatti ja leida selgus gaasitorustiku eluea vajalikkuse osas, millega käib arusaadavalt kaasas ka teostavate investeeringute maht.</p>	
15	<p>2024. a investeeringutes on kajastatud investeering ca 18 mln eur Eesti-Soome gaasiühendusse. Palun täpsustada, kas tegemist on Balticconnectori merealuse toru remondiga ning kas selle katab kindlustus? Kui mitte, siis mis proportsioonis jaotatakse see investeering reguleeritud varadele Eesti sisemaise tariifi ja riikidevahelise tariifi vahel ning kuidas on õigustatud avariitööde investeeringult tulevikus lubatud tulukuse ehk WACCI teenimine? Antud olukord tundub ebaõiglane, kus gaasitarbija peab kinni maksma toru lõhkumise ning tulevikus, lülitades see investeering tariifi, peab hakkama läbi tariifi sellele ka peale maksma. Lubatud tulukust peaks olema õiglane teenida vaid investeeringutelt, mida vara omanik teeb heaperemehelikult oma vara korrasolekusse. Avariilukordade kõrvaldamiseks tehtud investeeringud ei tohiks olla tulu teenimise allikaks. Palun kinnitada, et avariilukordade kõrvaldamiseks tehtud toimindud ei lülitata tulevikus investeeringute hulka vaid kulude hulka ning anda infot, mis kujul ja mahus katab Balticconnectori merealuse toru parandamise kindlustus ja mis kujul ja mahus Eesti ning naaberriikide gaasitarbija.</p>	<p>Hetkel veel on uurimisorganite protsessid ja menetlused käimas, millest tulenevalt antud tulemi täielik kommenteerimine ei ole võimalik. Hetkel teadaolevalt katab antud õnnetusjuhtumi kahjud kindlustus. Eleringi poolelt teeme kõik, et oma vara heaperemehelikult valitseda ja tagada, et avariilukorra kulud katab reeglina avariilukorra tekitaja.</p>	
16	<p>Võttes arvesse Balticconnectori toru lõhkumist ja Estlink 2 merekaabli lõhkumist Vene varilaevastiku poolt, siis leiame, et arengukava peaks ette nägema tegevusi riskide maandamiseks või sarnaste olukordade vältimiseks. Kas selliste juhtumite osas on sõlmitud sobivatel tingimustel kindlustus? Sellest tulenevalt palume teha vastavad korrektuurid arengukavas ning täpsustada kas selliste juhtumite osas on sõlmitud sobivatel tingimustel kindlustus?</p>	<p>Balticconnectori osas on sõlmitud kindlustusleping ja remonditöödeks valmisoleku leping - PRSI Pool liikmelisuse ja koostöö leping. Täiendavate võimalike füüsiliste kaitsemeetmete osas teostame koostööd riigi tasandil erinevate osapooltega. Konkreetsetest võimalikest lahendustest saame loodetavasti täpsemalt kirjutada järgmises arengukavas.</p>	
17	<p>Lk 30: Gaasivõrgu arenguna nähakse ette, et 25 aasta jooksul 2050 aastani on vaja investeerida ca 200 mln eurot. Palun tooge selgelt välja, mis perioodi peale on paanitud need investeeringud amortiseerida? Kas selliselt, et vara jääkväärtus oleks jõudnud nulli aastaks 2050? Kui jah, siis palun näidata selle mõju tariifile, sest selliste investeeringute nii kiire amortiseerimine mõjutab tariifi tõusu märkimisväärselt ning kõigil gaasiturul osalistel on põhjendatud õigus teada, kuidas otsused neid mõjutavad.</p>	<p>Vastavate ammortisatsiooni määrade küsimus ei ole lõplikult selge ja on vajalik kokku leppida regulaatoriga. Sisuliselt on loomulikult oluline mõista, et antud investeeringute füüsiline eluiga on pikem, kuid sisuline kasutatavus ei pruugi 2050. aastast edasi olla vajalik. Seega antud ühiskondlik küsimus tuleb lahendada koostöös, et kas antud kindlus on tarbijatele vajalik.</p>	
18	<p>Lk 34 võrgutasu analüüsis toote välja, et kuludest moodustavad 9% muutuvkulud, mis olemuslikult on gaasi võrguteenuse osutamise seotud võrgukaod. Vastavalt majandusaasta aruannetele on reguleeritud gaasi võrguteenuse segmendi bilansigaasi aasta kulu muutus alates 2018 olnud pea 9 kordne, sh eelduslikult on 2023. a bilansigaasi kulu suures osas Balticconnectori meretorust avarii tagajärjel õhku lennanud gaas (väljavõte Elering AS majandusaasta aruannetest allpool).</p> <p style="text-align: center;">2019 2020 2021 2022 2023</p> <p>Kaad (bilansigaasi kulu), tuh eur 266 343 158 379 1611</p> <p>Palume täpsustada, kas selle kulu katab kindlustus või on plaan see järgmise tariifimuutusega lülitada tariifi ning mis proportsioonis on see kulu jaotatud Eesti tarbija ja riikidevahelise transiidi vahel?</p>	<p>Hetkel teadaolevalt katab antud õnnetusjuhtumi kahjud kindlustus.</p>	

19	<p>Lk 34 on toodud võrgutasu analüüsi ühe eeldusena välja et reguleeritud varad amortiseeruvad täielikult 2050 aasta lõpuks ehk ka tehtavad investeeringud suurusejärgus 200 mln amortiseeritakse lõpptähtajaga 2050. Seetõttu jäävad meile mõistetamatuks joonised 4.3 ja 4.4, kus näidatakse seatud eelduste põhjal muutust võrguteenuse tasule. Esiteks on mõistetamatu, kuidas 2025. a stardipunkt ei ole 0%? Kas graafikud kirjeldavad võrgutasu muutust olemasoleva tariifimudeli jätkumisel võtmata arvesse vajalikke investeeringuid suurusejärgus 200 mln eur, mis on vaja teostada? Kui jah, siis need graafikud tuleks esitada vastavalt sisule. Palun esitada võrgutasu muutuste graafikud tänase tariifimudeli juures näidates teostatavate investeeringute (200 mln eur ja investeeringud jaotatud tegelikele ehitusaastatele, mitte jaotatud võrdselt 26 aasta peale) mõju tariifile läbi reguleeritud varade mahu kasvu. Võttes arvesse, et kogu arengukava ei ole tegelikult järgneva 10 aasta arengukava nagu eelnevalt välja toodud, vaid arengukava aastani 2050, siis palun näidata see mõju aastani 2050 eeldusel, et investeeringud amortiseeruvad nulli samuti aastal 2050.</p>	<p>Korrigeerisime graafikut, stardipunkt 2025.aastal on 0. Maagaasiseadus kohustab süsteemihaldurit koostama võrgu kümneaastase arengukava, mida ka käesolev dokument on. Pikemaks perioodiks võrgutasu prognoosimine on ülimalt spekulatiivne ning võib eeldada, et seaduse looja on 10 aasta piiri seadmisega hinnanud selle optimaalseks perioodiks. Pikemaajase vaate ja üldtasandil kirjelduse olemine Eleringi poolt sisse toonud konteksti loomiseks ja seda puhtalt informatiivsel eesmärgil.</p>	<p>Muudatus tehtud ptk 4.2.3</p>
20	<p>Lk 35 ei saa aru väitest, mis tuuakse justkui põhjenduseks võimsuspõhisele tariifile üleminekuks (Eleringil on kohustus tagada klientide poolt soovitud gaasi võimsus igal ajahetkel. Täna kasutavad kliendid keskmiselt lepingulistest võimsustest 40-48% ehk võrku tuleb hoida oluliselt kõrgemas tehnilises võimsuses, kui on tegelik vajadus). Meie hinnangul ei muuda võimsuspõhisele võrgutasule üleminek seda vajadust, sest tagada tuleb ülekandevõrgu maksimaalne tehniline võimekuse tipukoormuse vajaduse tõttu, mis tähendab, et on vaja tarbida suuri gaasikoguseid hetkedel, kui tipukoormust peab katma, ning see vajabki olulist kõrgemat võimekust ja suuremaid töörohkusid. Palume vastav väärtõlgendus arengukavast eemaldada.</p>	<p>Täname, et juhtisite tähelepanu sõnastusele. Just teie poolt välja toodud probleemi olemegi soovinud antud lausega öelda, et võrku tuleb hoida üleval tipukoormuste vastu ja tänane üle kantud energiakoguse põhine tariifi loogika ei toeta tegelikku teenuse sisu. Kuigi ülekantavad energiakogused on langustrendis, siis lühikestel perioodidel on soov gaasitarbijatel kasutada samaaegselt suuri võimsusi. Seega tarbijate võimsuste vajadus ja tariifi loogika tuleb viia vastavusse.</p>	-
21	<p>Gaasitarbimise prognoosiuuringus tuleb teha muudatus bilansipäeva keskmisest tiputarbimise osas. Oleme korduvalt sellele tähelepanu juhtinud, et seda ei tohi vaadata päeva keskmisena vaid tunni keskmisena. Vastasel kujul tekib moonutatud pilt, mis näitab tiputarbimisi madalamalt kui on tegelikkus ja sellest tulenevalt ei ole võrk võimeline katma tiputarbimisi, sest lähteandmed on väga valed. Palume vastavaid täiendusi arengukavale.</p>	<p>Gaasitarbimise prognoosiuuringu sisendiks on saadud gaasitarbimise andmed bilansipäeva kohta. Tiputarbimisi katab gaasi ülekandevõrk tänasel hetkel ja samuti tuleviku. Tegemist on prognoosmudeliga, mis vaadatakse tegelike tarbimisandmete lisandumisel üle ning korrigeeritakse perioodiliselt. Analüüsime mõju läbi ning vajadusel täiendame selles osas järgmist arengukava.</p>	-
22	<p>Lehekülj 40: <ul style="list-style-type: none"> • Palun selgitada, mis mahus ja mis põhjusel on vajalikud investeeringud Nitrofert GJJ-i? • Investeeringud on vajalikud ka M.Härma ja Misso GJJ-i. Teadaolevalt on tegemist viimaste väikeste piirkondadega, kus gaasitarbimine on marginaalne ja tarbimisest saadav tulu ei kata ära tehtavaid kulusid ega ammugi investeeringuid. Võrguteenus peab olema õiglane ja põhjendatud ning ristsubsideerimine, kus ülejäänuid Eesti gaasitarbijad maksavad kinni väikepiirkondade gaasitarbimist ei tohiks olla tänasel hetkel enam tolereeritav ning riigil ja riiki esindavatel äriettevõtetel on vaja teha valulikke, aga õiglasid otsuseid. Elering peaks kaaluma diferentseeritud tariifi kehtestamist, kus kulud oleks jaotatud õiglaselt. Kahjuks tähendab see küll väikestes piirkondades kõrgemat tariifi, kuid kuna riiklik eesmärk on peamiselt tipukoormuse tagamine ja elektrisüsteemi ülalhoidmine, siis ei ole enam põhjendatud väikepiirkondade gaasitarbimise doteerimine, kus alternatiivsetele allikatele üleminek võiks alata (näiteks gaasipliitide elektripliitidega asendamine ja õhk-soojuspumpadele üleminek). Palume selgitusi ja vastavalt täiendada arengukava. </p>	<p>Seadme ohutuse seaduse alusel on seadme valdaja kohustatud tagama sellest tuleneva ohutuse, selle hulgas gaasijaama hoolduspersonalile. Nitrofert GJJ, M.Härma ja Misso GJJ-des on seadmeid, mille kasulik eluiga on möödunud ja tavapärase hooldusega ei ole võimalik seisukorda parendada, mistõttu nendes jaamades on vajalik seadmeid osaliselt asendada uutega. Käesolevaga on plaanis renoveerida jaamasid ulatuses, mis tuleneb neid jaamu läbiva gaasivoo alusel kogutava tariifi alusel. Jaama elueaks on 30 aastat. Diferentseeritud tariif vajab täiendavat õiguslikku analüüsi ning kaalume seda. Ühtlasi kinnitame, et võtame enne investeeringute tegemist arvesse ka erinevaid alternatiive. Nii nagu on ka käesolevas arengukavas välja toodud, siis oleme täieliku rekonstrueerimise asendanud osalise rekonstrueerimisega.</p>	-
23	<p>Palun selgitada raamhanke kontseptsiooni Stop-süsteemi teenuse pakkujatele? Kas see tähendab, et avariivalmisoleku hankel osalevad ühed ettevõtted, kellel ei pea olema kõikide toru diameetrite parandamise võimekust, aga selleks on sõlmitud eraldi lepingud teiste ettevõtetega, kes avariiolekorras peavad oma tehnikat avarii kõrvaldamiseks andma kasutada? Lisaks, kuna olukord jääb arusaamatult segaseks, siis palume kinnitada, et Eleringil on tänasel hetkel võimekus igal ajahetkel kiirelt teostada avarii kõrvaldamised kõikidel toru diameetritel. Palume selgitusi ja vastavalt täiendada arengukava.</p>	<p>Stop-süsteemide raamhanke sisust saab täpsemalt teavet 2025. aastal avaldatavast hankedokumentatsioonist, seda ei saa eelduslikult lahti kirjutada arengukavas, Arengukavaga antakse suunad, millega tegeletakse. Kinnitame, et avariiolekordade kõrvaldamine kõikidel Elering gaasivõrgu diameetritel on tagatud kas torude või kraanide asendamisega uutega. Stop-süsteem ei ole avariiolekorra lahendamiseks, kuna gaasivoo stoppamise seadmete torusse viimiseks tuleb teostada eelnevalt pikka tööaega nõudvaid ja keerukaid tegevusi.</p>	-
24	<p>Leheküljel 43 mainite isolatsiooni uuendamise vajadust tavapärasemast suuremas mahus. Palun arengukava täiendada täpsema infoga, mis on senimaani olnud tavapärane maht ja kuidas see kajastub läbi aastate joonisel 3.12.</p>	<p>Tavapärasest suuremas mahus tähendab summaarselt ca 10 km ulatuses torude üle isoleerimise mahtu aastas. Torulõigud valitakse ja järjestatakse pidevate diagnostikatega, aga lisaks ka katoodkaitsealaste mõõtmiste ehk seirete tulemusena. Lähiaastatel oleme testinud uusi isolatsioonimaterjale, mida tulevikus kõige otstarbekam kasutada oleks. Oleme seda tööd tehtud lõiguti eri kohtadel ja eri isolatsiooniga torudel, mistõttu on mahud olnud väiksemad.</p>	-

25	Lk 49-50: Plaanis toote välja reservseadmete väljavahetuse vajaduse kui investeringu. Kas teil on võimalik kinnitada, et vanad seadmed on nutika planeerimisega rakenduse leidnud ja ei kanta lihtsalt kuludesse, mida gaasitarbija läbi tariifi kinni peab maksma? Palume selgitusi ja vastavalt täiendada arengukava.	Kui reservseadme laos hoidmise eluiga hakkab lõppema, näiteks torusid ei saa hoida kauem välistes tingimustes, siis kasutatakse neid investeringute tööde kohtadel ja asenduseks ostetakse uued, et oleks pidevalt kaetud kvaliteetne reservseadmete varu. Samuti on vaja roteerida laos seisvaid kraane. Kinnitame, et otsime alati kõige mõistlikumaid lahendusi reservseadmete kasutamiseks, millest tulenevalt teostamegi vajalikke rotatsioone.	-
26	Lk 59 olete põhjendanud Tartu suunalisi investeringuid, et tegemist on Eesti ühe suurema põllumajanduse potentsiaaliga piirkonnaga ning saab lähitulevikus olema oluliseks biometaanis edastuse tuiksooneks Lõuna Eestist läbi Jõgeva ja Lääne-Virumaa Tallinna suunal. Arvame, et see analüüs ja järeldus on väga hästi õnnestunud ja oleme igati nõus.	Aitäh!	-
27	Lk 60: Vastavalt arengukava plaanile on vaja järgmised kümme aastat investeerida pea 100 mln eurot. Kas nii mahukaid töid suudab Eesti ehitusturg teostada või on plaan suures osas töid tellida väljastpoolt, mis aga varasemal kogemusel põhinedes on kallim ja kas sellega on investeringute prognoosis arvestatud? Või valitseb vastavate investeringute tegemisel ebaselgus ja tegelik maksumus võib olla oluliselt suurem? Palume selgitusi ja vastavalt täiendada arengukava.	Tööde läbiviimisteks viiakse läbi riigihangete süsteemi väljastatavad hanked. Viimaseks heaks kogemuseks on Kiili-Paldiski torustiku ehitamine, kus 54 km pikkune torustik ehitati valmis 2 aasta jooksul ja põhiosas Eesti ettevõtjate toel, aga meie hangetel on aktiivselt osalenud ka pakkujad Leedust, Poolast. Kinnitame, et võtame tööde planeerimisel arvesse ka ehitusturu võimekust ja teeme kõik endast oleneva, et tööde teostamisel oleks tagatud tööde optimaalne hinna ja kvaliteedi suhe.	-
28	Lähtuvalt eelmises arengukavas välja toodud põhimõttele, millega me igati nõustume, et suuri investeringuid ei ole võimalik ilma toetusmehhanismideta ellu viia. Teostada ca 200 mln eur investeringuid 26 aasta peale, sh eesmärgiga need ka amortiseerida aastaks 2050 on gaasitarbijale koormav ning seda ei jõua Eesti gaasitarbija kinni maksta. Seetõttu juhimegi tähelepanu ja küsime, kas on aruteluks täiendavate toetusmehhanismide loomine, seda enam, et ülekandevõrk tipukoormuse tagajana ja elektrisüsteemi tipu katjana ning sageduse hoidjana ei teeni enam vaid gaasitarbijate vajadusi vaid kogu Eesti elektritarbija vajadusi. Meie arvates tuleks vastav kulu katta kõikidel elektritarbijatel ja selles osas tuleks vastav kokkulepe saavutada väga kiiresti. Oma olemuselt on see üsna sarnane, mida Vabariigi Valitsus ja Riigikogu liikmed on põhimõtteliselt heaks kiitnud tuumajaama võimaliku ehitamise kohta. Nimelt tuumajaama jaoks vajaliku järelevalve ja regulatsioonide tagamiseks vajaminevad ametikohad saavad olema Eesti maksumaksja jaoks püsikulud, sh ladustamine jms. Sisuliselt maksab Eesti maksumaksja selle kinni, et saada elektrit. Gaasielektrijaamade puhul on sama oluline, et tipukoormuse katmise jaoks vajalikud investeringuid ei kirjutata gaasielektrijaama rajaja kraesse, mis muudab ta automaatselt regioonis teiste gaasielektrijaamadega konkurentsist välja, vaid nägema peaks suuremat pilti. Mida paremad võimalused on rajataval gaasielektrijaamal olla ka päev ette turul, seda suurem võimalus on, et lisanduvat võimsust on rohkem ja varustuskindlus seeläbi oluliselt paremini tagatud. Palume selgitusi ja vastavalt täiendada arengukava.	Täname huvitava ettepaneku eest. Peame kahjuks tõdema, et antud ettepanek väljub gaasivõrgu arengukava piirest ja on seotud pigem laiemaga energiapolitiiliste küsimustega, mis ei ole gaasivõrgu arengukava osa.	-
29	Lk 72: Kui Euroopa Komisjon ja ACER ENNOH-i loomise põhikirja kinnitavad, luuakse vesiniku võrguoperaatorite organisatsioon ametlikult. ENNOH-i liikmelisusega kaasnevad kulud peavad katma selle liikmesorganisatsioonid - tulevased vesinikuvõrgu operaatorid. Riiklikult määratud vesinikuvõrgu operaatoritele väljastab sellekohase tegevusloa regulaator. Ühtlasi peavad riigid vesinikuvõrgu operaatorile leidma rahastusallika vähemalt ENNOH-iga seotud tegevusteks. Kuna kajastate seda infot oma arengukavas, siis mis on need kulud ja kas need on samuti gaasitarbija katta läbi võrgutasu? Kuna me ei pea seda õiglaseks, siis palume kinnitada, et see kuulub mittereguleeritud tegevuse alla.	ENNOHi kulud on võimalik kommenteerida siis, kui nimetatud organisatsioon on loodud. Hetkel seda tehtud ei ole. ENNOH-ile ette nähtud ülesannetega on võimalik tutvuda Euroopa Parlamendi määruses 2024/1789 artikkel 59. ENNOHi kulude katmist kajastab regulatsiooni artikkel 62.	-
30	Arengukavas ei ole ette nähtud biometaanis sisestuspunktide väljaehitamist. Oleme sellele korduvalt tähelepanu juhtinud, et ülekandevõrgus peaks olema 3-4 biometaanis sisestuspunkti, et Eesti biometaanis tootjad saaksid oma toodangu sisestada võrku, mis loob aluse biometaanis kasutamiseks elumajanduses, tööstuses, elektri tootmises, soojamajanduses jne. Sisuliselt tähendab see biometaanis turu arengule ja kliimaeesmärkide täitmisele ülisuurt pidurit. Biometaanis tootmine ja selle võrku sisestamine on üks osa varustuskindluse tagamisest riigis ja biometaanis sisestuspunktide rajamisega ülekandevõrku tegelevad meie naaberriikide ülekandevõrguhaldurid Lätis ja Leedus. Palume seada eesmärgid ning need arengukavasse lisada.	Biometaanis sisestuspunktide rajamise riigipoolse toetamise küsimusega tegeleb Kliimaministeerium, Eleringi on esitanud teema osas tehnilise sisendi.	-
31	Palume kirjeldada kas ja kuidas on tagatud ülekandevõrgus gaasivarustus lühi ja pikaajaste elektrikatkestuste korral?	Eesti-sisest gaasivõrgu toimist lühi- ega ka pikaajased elektrikatkestused otseselt ei mõjuta - kõik gaasijaamad on varustatud varu elektritoite generaatoritega, lisaks sellele saab gaasiobjekte juhtida manuaalselt.	-

32	Peame oluliseks välja tuua, et enne arengukava kinnitamist on vaja Konkurentsiametiga kokku leppida ka terviklik vaade, mis peab põhinema läbipaistval infol ja selle analüüsil, et kuidas planeeritud investeeringud mõjutavad võrgutasu. Võttes arvesse, et mõju gaasitarbijale on üle jõu käiv, siis millist uut tariifi metoodikat on vaja rakendada, et gaasi ülekandevõrk oleks jätkusuutlik, mis võtaks arvesse, et võrgutasu ei saaks olla enam gaasitarbija õlul vaid elektrivarustuskindluse tagamise osas ka elektritarbija õlul ja milliseid võimalikke toetusmehhanisme näeb riik või EL ette.	Lähtuvalt maagaasiseadusest töötab Konkurentsiamet välja võrguteenuste hindade arvutamise ühtse metoodika ning väljatöötamisel viib läbi avaliku konsultatsiooni. Oleme veendunud, et antud protsesside käigus Konkurentsiamet jälgib gaasitarbijate huve hinnates mõjusid hinnale ja teenuse kättesaadavusele ning kvaliteedile.	-
33	Palume korda teha pdf vormingus esitatud lingid selliselt, et need avaneksid.	Kontrollime lingid üle.	-
34	Arengukava eelnõu leheküljel 10 punktis 2.5.3 on välja toodud maagaasi varustuskindluse ristsõltuvus elektri varustuskindlusest koos märkega, et reeglina elektrivõrgu toite kadumine ei tingi gaasivarustuse häireid, küll aga võib see põhjustada liinikraanisõlmede juhtimise häiringuid. Ainsaks erandiks on Puiatu ja Paldiski kompressorjaamad, mille tarbitav elektriline võimsus on liiga suur, et seda oleks võimalik tagada varu elektrigeneraatoritega. Nende punktide elektrivarustus on rajatud mitmepoolse toite keskpingel ja nende üheaegse võrguriketest tuleneva elektrikatkestuse risk on väike. Eeltoodust tulenevalt jääb selgusetuks, et kas Eesti maagaasisüsteem jätkab toimimist ka pikemaajaliste elektrikatkestuste korral, mis on eriti kriitiline eeloleva desünkroniseerimise ning kaugküttesüsteemide toimise tagamisel?	Eesti maagaasisüsteem toimib ka pikemaajaliste elektrikatkestuste korral. Olulisemad objektid on varustatud akude või generaatoritega, lisaks sellele saab gaasiobjekte juhtida manuaalselt. Katmaks Eesti tarbimist ei ole kompressorjaamade kasutamine vajalik.	-
35	Arengukava eelnõu leheküljel 5 on väljatoodud, et alates 22.04.2024 kui lõppesid Balticconnector'i parandustööd on tänu Läti ja Soome ühendustele taas N-1 kriteerium täidetud. Arengukava eelnõu leheküljel 24 punktis 3.2.1 on välja toodud, et Eesti sisemaine gaasi ülekandevõrk s.t võrk ilma transiidiks kasutatava Tallinn-Vireši torustiku ja Balticconnectorita, on hetkel sisuliselt tupiktorustike süsteem, millel on ainult üks sissevoolu punkt - Kiisa gaasijaotusjaam (Kiili GRJ). Erinevatel torulõikudel on erinevad maksimaalsed tööõhud, kusjuures maksimaalsed tööõhud Eesti sisemaisel ülekandevõrgul on madalamad, kui transiitorustikul. Eelnevast tulenevalt peetakse kõige sobilikumaks kohaks gaasil töötavate tipuelektrijaamade liitmiseks just põhja-lõuna suunalist magistraalatoru, kus on võimalikud gaasivoogude sisendid nii Läti kui Soome poolelt ning ka Paldiski LNG terminalist. Sama korraldakse arengukava lk 42, kus investeeringute punktis 4.3.2.1. tuuakse välja, et kuna gaasiga varustatus Venemaa piiril jääb suletuks ka edaspidiselt, on valitud strateegiline suund, et Eesti sisemaine ülekandevõrk jääbki tupiktorustike süsteemiks, millel on ainult üks sissevoolupunkt – Kiili GRJ. Sama mõtet toetab viide, et kokkulepitult Läti gaasivõrgu TSO-ga Conexus viiakse järkjärgult Misso I liin ehk Irboska-Incukalns täielikult töövalmidusest välja aastaks 2026. Gaasitorustike töökindluse osas on punktis 4.3.2 viidatud, et Kiisa GRJ järgsel süsteemiosal on võimalik kasutada üksnes välist diagnostikat tulenevalt madalast gaasivoost, mis on ebapiisav diagnostikasondi liikuma panekuks. Samas on sisediagnostika ainus viis usaldusväärse ja täpse informatsiooni saamiseks terastorustiku tehnilise seisundi ja terviklikkuse kohta ilma gaasitoru välja kaevamata. Eelnevast tulevalt jääb mulje, et Eesti gaasivõrgu varustuskindluse tagamise kontekstis oleks oluline Eesti-Läti maagaasi ülekandevõrgud tugevamalt ühendada, mistõttu küsime, et kas on arengute planeerimisel on arutatud ka Misso-Värska GM vahelise ühendustorustiku rajamist (ca 35 km), mis parandaks oluliselt N-1 kriteeriumi tagamist Eesti maagaasi ülekandevõrgu tervikule? Samuti parandaks sisediagnostika tegemiseks vajalikke tingimusi. Hetkel tundub, et Kiili GRJ järgsel tupiksüsteemi gaasivõrgule ei ole N-1 kriteerium täidetud ehk sellel liinil paiknevatel kaitstud tarbijatel puudub tegelik ligipääs gaasivarule ning samuti oleks raskendatud maagaasi tarne planeeritavatesse gaasielektrijaamadadesse, mis omakorda vähendab nende rajamise tõenäosust.	Vastavalt Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 2017/1938, 25. oktoober 2017, mis käsitleb gaasivarustuskindluse tagamise meetmeid (ja millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 994/2010) II Lisa punktile 3, N-1 kriteeriumi arvutusel arvestatakse kõikide süsteemi sisendpunktide tehnilist võimsust, sisemaist suurimat tehnilist tootmisvõimsust, sisemaiste gaasihoidlate suurimat väljastamismahtu ning sisemaiste maagaasi veeldusjaamade suurimat tehnilist väljundvõimsust. Kiili GRJ järgset osa eraldi ei vaadelda. Käesoleva arengukava koostamise hetkel ei ole teada, kuhu gaasielektrijaamad Eestis rajatud saavad, mistõttu ei saa seda hetkel arvesse võtta. Tõepoolest, tupiksüsteemil puuduvad teised sisendpunktid, kuid võimaliku ettenägematu gaasikatkestuse korral jätkub gaasivarustus vastavalt tarbimisprofiilile kuni mitmeks ööpäevaks süsteemis oleva mahuaru arvelt.	-

36	<p>Teeme ettepaneku lisada arengukavassa mõisted ja selgitused:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Energijulgeolek • Varustuskindlus • MWh/h - Selgitus selle ühiku osas, miks mitte lihtsalt MW kasutada, sageli on arengukavas ka ühikut MW kasutatud • süngaas • sünteetiline gaas • biometaan • SNG • Gaas • Maagaas • Vesinikuvalmidusega gaasielektri jaam • Võrguteenuse osutamise seonduvad võrgukaod 	Täname ettepaneku eest.	-
37	FSRU - Aluse süvis: 43 m - ilmselt näpukas	Täname tähelepaneku eest ja tegime paranduse. Õige väärtus on 11,6 m.	Muudatus tehtud ptk 3.1.3
38	<p>Taastuvgaaside potentsiaalide hindamisel täpsustada kas potentsiaal on:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tehniline • Economic • Market 	Kahjuks jääb arusaamatuks, millise arengukava punkti kohta küsimus on.	-
39	Teeme ettepaneku arengukavas käsitleda taastuvgaaside kasutamist ka sesoonse salvestamise võimalusena.	Sisu poolest oleme seda vesiniku puhul käsitlenud, aga hooajaline salvestamine (vesiniku tootmine) ja salvestatud energia kasutamine (elektri taastootmine) on kirjeldatud eraldi peatükkides 5.6.1 ja 5.6.2.	-
40	Muuta sõnastust 5.6.1 Taastuenergiast vesiniku tootmine > Taastuvelektrist vesiniku tootmine	Sõnastus muudetud.	Muudatus tehtud ptk 5.6.1
41	Teeme ettepaneku ka arengukavas kirjeldada projekti Baltic Sea Hydrogen Collector millel on ka PCI staatus.	Baltic Sea Hydrogen Collector on Läänemerre kavandatav vesinikutaristu, mis ühendaks Soomet, Rootsi ja Saksamaad. Kuna projektil ei ole Eesti ega Eleringiga otsest seost, saab selle edenemisel silma peal hoida projektiarendajate veebilehe kaudu.	-
42	Saame aru, et Elering plaanib teha valitsusele ettepanek koostada riigi eriplaneering vesiniku ülekandetaristu rajamiseks. Soovime selles protsessis olla kaasatud.	Teadmiseks võetud.	-
43	Ptk 4.1 Gaasi tarbimise prognoos: "Võrgugaasi kasutamise osakaal tipukoormuse katmisel kogu gaasikasutusest suureneb". Kas praegune võrk on piisav, kui tuleks gaasiturbiin tipukoormuse tagamiseks või on vaja veel lisa kompressoreid näiteks 500 MW turbiini tööks? Kas inčukalnsi oleks võimeline piisavalt kiiresti reageerima tuule puuduse olukorras, et gaasiturbiin saaks piisavalt gaasi?	Praegune võrk on 500 MW gaasielektri jaama liitumiseks piisav (seda on kirjeldatud peatükis 3.2.1), süsteemi kompressoreid juurde pole vaja. Inčukalnsi maagaasihoidla on võimeline kiiresti reageerima.	-
44	Ptk 4.2.3 Siseriikliku ülekandeteenuse võrgutasu analüüs: "Elering on teinud regulaatorile ettepaneku minna tänaselt tariifstruktuurilt üle võimsuspõhisele tariifstruktuurile". Siin kohal võiks lahti selgitada erinevuse eelneva ja võimsuspõhise tariifstruktuuride vahel.	2024. aastal esitatud ettepaneku oleme tagasi võtnud. Lähiajal plaanib Elering analüüsida võimalikke muutusi tariifstruktuuris, mis vastaks enam kulustruktuurile ning oleks samal ajal kooskõlas Euroopa Liidu õigusaktidega. Uue tariifstruktuuri arutellu kaasatakse välised osapooled avaliku konsultatsiooni raames.	Muudatus tehtud ptk 4.2.3
45	Joonis 4.4 (Ptk 4.2.3) Mõju hinnangulisele võimsuspõhisele võrgutasule: Teeme ettepaneku, et siin tekstis võiks olla kusagil välja toodud milliseks võib kujuneda tarbija ja ka suurema tarbija jaoks eraldi hind erinevate tarbimiste juures ja kui suure osa moodustab võimsuspõhine võrgutasu tava graafikul. Praegu tundub et 100% tõus on väga suur, aga kui see reaalset on 1% tõuseb 2%le kogu tasust siis pole reaalne muutus nii suur.	2024. aastal esitatud ettepaneku oleme tagasi võtnud. Lähiajal plaanib Elering analüüsida võimalikke muutusi tariifstruktuuris, mis vastaks enam kulustruktuurile ning oleks samal ajal kooskõlas Euroopa Liidu õigusaktidega. Uue tariifstruktuuri arutellu kaasatakse välised osapooled avaliku konsultatsiooni raames.	Muudatus tehtud ptk 4.2.3

46	Tabel 4.2 Gaasijaotusjaamade tööd 2025-2029: "GJJ ja GRJ kasutatakse küttesüsteemi peamiselt gaasi eelsoojendamiseks reguleerliinidel". Siin võiks olla lühidalt lahti selgitatud, mis on reguleerliini funktsioon	Reguleerliini funktsioon on reguleerida ülekandetorustikus olev gaasirõhk gaasijaamaga liitunud jaotusvõrgule või tarbija torustikule sobivale, võrgulepinguga kokkulepitud rõhule. Näiteks Viljandi gaasijaama siseneb rõhk 44 bar, aga jaotusvõrgus on 4 bar, seega toimub rõhu alandamine 40 bar. Iga 1 bar gaasirõhu alanemisel regulaatoris toimub aga temperatuuri langus ca 0,5 kraadi ehk sellise rõhualanduse 40 bar korral langeb gaasi temperatuur 20 kraadi ja gaasiseadmed lähevad järele. Et seda ei juhtuks, tuleb gaasile enne regulaatorisse sisenemist anda juurde täiendavat soojust. Protsess toimub automaatika juhtimisel, gaasile antava vajaliku soojushulga arvutab programm gaasiarvestilt saadava vooluhulga baasil.	-
47	Ptk 4.3.2.5 Gaasivõrgu reservseadmed: "Investeeringute kavas on ette nähtud gaasivõrgu reservseadmete asendamine (olemasolevate amortiseerunute välja vahetamiseks) ja varude täiendamine". Mis juhtub amortiseerunud seadmetega? Kas seade jääb ikka varude alla kirja või seadme vabanetakse kuidagi ja ostetakse uus? Kui vabanetakse siis kuidas?	Reservseadmed kasutatakse enne nende amortiseerumist gaasivõrgu remonditöödel ja nende asemele ostetakse uus varu. Näiteks torude isolatsioon hakkab rikkuma laoplatstil üldjuhul 10 aasta möödudes, mistõttu näeme ette nende roteerumist - kasutatakse erinevatel remonditöödel, ehk et korraldame hoidmist varu mahus mida reaalselt ära kasutame.	-
48	Ptk 4.3.2.6 Gaasi tehnoloogia seadmed tööde läbiviimisteks gaasivõrgus: "Kahjuks käesolevaga Eestis LNG hoidlaid ei ole rajatud, mistõttu lähimad kohad selle kohaleveoks paakautodega on Leedust Klaipeda LNG laadimisjaamast ja/või Soomest Hamina LNG laadimisjaamast, mis on küll võimalik korraldada 2-3 kuud etteteada olevate tööde läbiviimise tarbeks, aga avarii korral LNG kättesaadavus lähima 12 h jooksul ei ole teostatav". Kas LNG tanklad oleks võimalised lühiajaliselt mobiilset LNG aurustit varustama LNG-ga?	Ei, LNG tanklad ei ole võimalised sellist varu hoidma. Vaja oleks väikest mahutiparki kuskil Eestis - Paldiski Lõunasadamal, Muugal või Sillamäel. JetGas OÜ on asunud LNG mahutipargi rajamise planeerimisele mõtlema, aga ei ole teada kas plaanid ka realiseeruvad.	-
49	Ptk 4.3.3 Gaasivõrgu investeeringute vajadus 2050 aasta toimepidevuse vaates: Kui toru tööd või diagnostika on prognoositud aastasse 2040 või isegi 2035 siis juba inflatsiooni tõttu tuleb see tõenäoliselt suurem summa kokku kui 200 mln eurot. Kas nende kulude sisse on kuidagi arvestatud inflatsioon või hinnatõus ka või võime eeldada et summa, mis lõpuks kokku tuleb, on tõenäoliselt suurem kui 200 mln eurot?	Inflatsiooni ei ole arvestatud. Käesolevas arengukavas on toodud summad tänast turusituatsiooni arvesse võttes.	-
50	Ptk 5.1 Biometaani tootmine eestis: "Kontsentreeritud rohtsest biomassist ja energiakultuure kasvatades oleks Eestis võimalik täiendavalt toota lisaks ca 0,6TWh/a biometaani". Kas siin on mõeldud energiavilju?	Kliimaministeeriumile koostatud "Kestliku biogaasi tootmise ja kasutuselevõtu suurendamise võimaluste analüüsis" on juttu energiakultuuridest, energiavilju ei ole otseselt mainitud. Nimetatud uuring on leitav Kliimaministeeriumi veebilehelt https://kliimaministeerium.ee/biogaas .	-
51	Ptk 5.6.2 Elektrisüsteemi varustuskindluse tagamine CO2 heite vabalt: "Olemasolevate jaamade ümberehitamisel tuleks täna rajada metaani ja vesiniku segamise jaam, asendada põleti, paigaldada vesiniku lekke ja plahvatusohtu vältimiseks vajalikud seadmed, tagada piisavad ohutuskujud ning lämmastikuheitmete vähendamiseks võib vaja olla paigaldada deNOx seade." Kas on hinnanguid tehtud, kui kalliks selline deNOx seade võib kujuneda? Kas see poleks sarnane loogika CO2 püüdmisele, et see võib väga kallis kujuneda?	Tehniliselt ei ole deNOx seadmete puhul tegemist NOx püüdmisega, vaid lämmastikoksiidide neutraliseerimisega, et vastata lubatud heitmenormidele. Sarnased seadmed on kasutusel tänapäeval elektrijaamadel, näiteks jäätmepõletusplokkidel. Eleringi tellitud analüüs konkreetse seadme maksumust ei käsitlenud. Küll aga on investeeringute maksumuse hindamine oluline osa sobiva tehnoloogia või kütuse valikul.	-
52	Ptk 5.6.3 Majandusareng: "Esiatgu on võimalik tööstused rajada ka lokaalse vesiniku tootmise üksustega, kuid vesiniku hinna ja tarneriskide maandamise mõttes on nimetatud tööstused tundnud ka huvi vesiniku ülekandetaristuga liitumise vastu, kui taoline taristu peaks rajatama". Kas tarneriskide maandamiseks ei oleks võimalik kasutada maapealset väike mahulist hoiustust?	Teoreetiliselt oleks see lühiajaliselt ja väga piiratud mahtudes võimalik, aga praktiliselt ja majanduslikult ei pruugi see olla mõistlik. Tulenevalt vesiniku madalast energiatihedusest ruumala kohta, mis tähendaks mõõtmetelt väga suurt ja kõrgel rõhul hoidla loomist. Nimelt sama koguse energia hoiustamiseks peaks 700 bar-isel rõhul vesiniku hoidla olema üle 5 korra suurem, kui sarnase energiakoguse hoiustamiseks vajalik LPG (vedelgaasi) paak.	-